

Profesyonel Rol ve Sistem Açıklığı Ölçeklerinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

The Turkish Adaptation of the Professional Role and System Clarity Scales: A Study of Validity and Reliability

Nezaket YILDIRIM¹
Sebahat GÖZÜM²
Emine KOL³
Fatma ARIKAN⁴
Ayla KAYA⁵
Ayşe DAĞISTAN AKGÖZ²
John NELSON⁶

¹Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
²Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
³Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
⁴Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
⁵Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye
⁶Healthcare Environment, Minnesota, ABD

Geliş Tarihi/Received: 23.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 26.09.2022

Yayın Tarihi/Publication Date:

29.12.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Nezaket Yıldırım
E-mail: ozturknezaket@akdeniz.edu.tr

Cite this article as: Yıldırım N, Gözüm S, Kol E, et al. The Turkish adaptation of the professional role and system clarity scales: A study of validity and reliability. *J Nursology*. 2022;25(4):224-229.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, Profesyonel Rol Açıklığı (PRA) ve Sistem Açıklığı (SA) ölçeklerinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır.

Yöntemler: Çalışmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmış, Şubat-Nisan 2019 tarihleri arasında, bir üniversite hastanesinde çalışan 403 hemşire örnekleme oluşturmuştur. Veriler, PRA ve SA ile toplanmıştır. Ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanma sürecinde; çeviri, anlamsal inceleme, uzman paneli değerlendirmesi, geri çeviri, pilot uygulama, son sürüm ve dokümantasyon adımları izlenmiştir. Veriler SPSS 23 paket programı kullanılarak, geçerlik ve güvenirlik analizleri ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: PRA ve SA ölçeklerinin Kapsam Geçerlik İndeksi (KGI) değerleri sırasıyla 0,99 ve 1,00 bulunmuştur. Her iki ölçek 397 hemşire tarafından yanıtlanmıştır. Kaiser Meier Olkin (KMO) değeri 90,2, varyans %53,65 ve faktör yükleri 0,55-0,91 arasında olup ölçek geçerlidir. Her iki ölçeğin Cronbach alfa katsayısı sırasıyla 0,90 ve 0,89 olup, yüksek düzeyde güvenirlik derecesine sahiptirler. Test-tekrar test korelasyonları 1,00 olan her iki ölçeğin, zamana karşı değişmezlik güvenirliklerinin güçlü olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: PRA ve SA ölçeklerinin Türkçe uyarlaması, kullanıma uygun, geçerli ve güvenilir araçlardır.

Anahtar Kelimeler: Profesyonel rol açıklığı, sistem açıklığı, ölçek, uyarlama, geçerlik, güvenirlik, Türkiye

ABSTRACT

Objective: In this study, it was aimed to perform the validity and reliability study of the Professional Role Clarity and System Clarity Scales.

Methods: The purposeful sampling method was used in the study, and a sample of 403 nurses working in a University Hospital was formed between February and April 2019. Data were collected with Professional Role Clarity and System Clarity. In the process of adapting the scales to Turkish, translation, semantic review, expert panel evaluation, back translation, pilot implementation, final version, and documentation steps were followed.

Results: The Content Validity Index values of the Professional Role Clarity and System Clarity scales were 0.99 and 1.00, respectively. Both scales were answered by 397 nurses. Kaiser Meier Olkin value was 90.2, variance was 53.65%, and the factor loads were between 0.55 and 0.91, and the scale was valid. The Cronbach's alpha coefficients of both scales are 0.90 and 0.89, respectively, and they have a high degree of reliability. It was determined that both scales with test-retest correlations of 1.00 had strong invariance reliability against time.

Conclusion: The Turkish version of the Professional Role Clarity and System Clarity scales are suitable, valid, and reliable tools for use.

Keywords: Professional role clarity, system clarity, scale, adaptation, validity, reliability, Turkey

GİRİŞ

Rol, içinde yaşanılan toplumun bireyden beklediği davranış biçimlerinin tümüdür. Roller; rolün özelliği, işlevi, bireyin ve toplumun kültürel yapısına göre bireyden bireye, toplumdan topluma, durumdan duruma değişiklik gösterir.¹ Çalışanların rolleri, örgütlerde uzmanlaşma ve iş bölümü sonucunda ortaya çıkmıştır.² Her birey, örgütü oluşturan ilişkiler ağında bir görevi gerçekleştirmektedir.³ Rol belirsizliği, bireyin görev, yetki ve sorumluluklarının iyi belirlenmemiş olması, çalışandan beklenen görevin açık olmaması, çalışanın, işin amaçlarının ne olduğunu ve yaptığı işin bütününde ne anlam taşıdığını tam olarak bilmemesi olarak tanımlanabilmektedir. Rol beklentilerinin net olmamasının rol belirsizliğine yol açması muhtemeldir.⁴⁻⁷

Rol belirsizliği, "iş performansı beklentileri, iş yapma yöntemleri ve performansın sonuçlarına ilişkin açıklığın ne derece eksik olduğu" olarak tanımlanmıştır.⁸ Kahn ve ark.⁹'na göre rol belirsizliği rol çatışmasına, rol stresine ve aşırı rol yüklenmesine neden olmaktadır.⁹ Yapılan araştırmalar, rol çatışması ve belirsizliği ile iş doyumunu arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰⁻¹³

Rol açıklığı, bir çalışanın rollerinde ne gibi sorumluluklar taşıdığını ve kendisinden ne beklediğini bilme derecesi olarak tanımlanır.¹³ Rol belirsizliği (ya da rol açıklığının eksikliği), işyerindeki en büyük stres faktörlerinden biri olarak kabul edilir, çünkü başarılı olmak için uygun yöntemleri aramak için sürekli enerji harcayan çalışanalarda aşırı yüklenmeye neden olur.¹⁴ Bu durum çalışanların psikolojik sağlıklarını ve etkili bir şekilde performans göstermelerini olumsuz yönde etkiler.¹⁵

Rol teorisine göre, hem rol sisteminde sıklıkla birden fazla pozisyonda görev alınan hem de birden fazla yöneticiye bağlı olarak çalışılan hastane gibi karmaşık örgüt yapısına sahip kurumlarda çalışanların rol çatışması ve rol belirsizliği yaşama olasılığı oldukça yüksektir.⁸ Bununla beraber, yaşanan hızlı değişimler, hemşirelik bakımını etkilemiş, çeşitlenmesinde ve çok boyutlu karmaşık bir hale gelmesinde etkili olmuştur.¹ Böylece, hemşirelik rollerinin isimlendirilmesi, çeşitli işlev ve uygulamalarının kapsamı konusundaki karışıklık, hemşireler ve diğer sağlık çalışanlarının rolleri ile uyumsuzluğuna yol açmıştır.¹⁶ Hemşirelerin rollerini nasıl algıladıklarını inceleyen bir çalışmada, hemşirelerin rolünün çok çeşitli görevler nedeniyle belirsiz olduğu sonucuna varılmıştır.⁷ Belirli bir organizasyonel pozisyon için gerekli bilginin mevcut olmaması rol belirsizliği olarak tanımlanmaktadır.⁸ Sağlık hizmeti sunumunda algılanan boşlukları doldurmak ve erişimi iyileştirmek için gelişen yeni hemşirelik rolleri ile ilgili hemşirelerin kendilerinin net bir anlayışa sahip olmaları önemlidir.^{16,17} Rol teorisine göre, belirsizlik, bir kişinin rolünden memnun kalmaması, kaygı yaşaması ve dolayısıyla daha az etkili performans göstermesi olasılığını artıracaktır.⁸ Hemşirelerin rollerine uyumları ve çalışma ortamı algılarının iyileştirilerek iş doyumunun sağlanması için öncelikle profesyonel rol ve sistem açıklığı algılarının belirlenmesi, sonrasında açık olmayan rollerinin açıklatılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu çalışmada, sağlık çalışanlarının çalışma ortamında profesyonel rol ve sistem açıklığının anlaşılmasında kuruluşlara destek veren bir şirket olan Healthcare Environment (Sağlık Bakım Çevresi) tarafından geliştirilen Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı ölçeklerinin Türkçe'ye uyarlanması amaçlanmıştır.

YÖNTEMLER

Araştırmanın Amacı ve Türü: Bu metodolojik çalışma, Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı ölçeklerinin, hemşire

örnekleminde Türkçe'ye uyarlayarak, geçerlik ve güvenilirliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini, Antalya il merkezinde bulunan bir üniversite hastanesinde tüm hemşireler (N=964) oluşturmuştur. Ölçüm araçlarının geçerlik ve güvenilirliğini test etmek için yapılan metodolojik çalışmalarda örnek büyüklüğü için ölçekte bulunan madde sayısının en az 5-10 katı, en fazla 20 katı alınması önerilmektedir.^{18,19} Örnekleme sayısının 200'den az olmasının psikometrik yapıyı ortaya çıkarmakta yetersiz olabileceği, 300'ün testin faktör yapısını ortaya çıkarmak için uygun olabileceği, ideal olan sayının ise 500'ün üzeri olduğu vurgulanmaktadır.^{20,21} Bu çalışmada 400 hemşireye ulaşılmış hedeflenmiştir. Çalışmanın yapıldığı sırada en az altı aydır çalışan, doğrudan hasta bakımından sorumlu olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden hemşireler amaçlı örnekleme çalışma kapsamına alınmıştır. Profesyonel Rol Açıklığı Ölçeği (PRA) 403 hemşire, Sistem Açıklığı Ölçeği (SA) 400 hemşire, her iki ölçek 397 tarafından eksiksiz yanıtlanmıştır. Üç hemşire demografik soruları yanıtladıktan sonra ölçekle ilgili soruları yanıtlamamıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, çalışma yılı, mevcut işinde ve birimde çalışma yılı, haftalık yasal çalışma saati, mevcut çalışma şekli ve çalıştığı birim olmak üzere tanıtıcı ve mesleki özellikleri içeren 10 sorudan oluşmaktadır.

Açıklık Ölçeği: Ölçek Felgen ve Nelson²³ tarafından sağlık kurumlarındaki işleyişi ve hemşirelerin rollerindeki netliği değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir.^{22,23} Başlangıçta bireyin öz açıklığını da değerlendiren bir ölçekte geliştirilmiş olup öz açıklık ölçeği etkin bulunmadığı için kullanılmamıştır.²⁴ Açıklığa ilişkin kullanılan ölçekler Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı'dır. Ölçek, profesyonel rol açıklığını değerlendirmek için beş, sistem açıklığını değerlendirmek için on soru olmak üzere toplam 15 sorudan oluşan, 7'li likert tipinde bir ölçüm aracıdır. Ölçekte her bir ifadeye katılım durumu, Kesinlikle katılmıyorum "1," Katılmıyorum "2," Kısmen katılmıyorum "3," Kararsızım "4," Kısmen katılıyorum "5," Katılıyorum "6" ve Kesinlikle katılıyorum "7" olarak puanlanmaktadır. Ölçek puan ortalamaları, maddelere verilen puanların toplanarak madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Ölçeğin değerlendirmesinde ters puanlama olmayıp, puanların yediye doğru yaklaşması hemşirelerin profesyonel rol ve sistem açıklığı algısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Uyarlama-Geçerlik ve Güvenirlik Süreçleri

Çeviri süreci: Ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanması sürecinde; çeviri, anlamsal inceleme, uzman paneli, geri çeviri, pilot uygulama, son sürüm ve dokümantasyon adımları izlenmiştir.^{25,26}

Çalışmada, öncelikle ölçek maddeleri üç bağımsız çevirmen tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra, elde edilen bu üç farklı çeviri, araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve her madde için anlamsal, deyimsel, deneysel ve kavramsal eşdeğerlik sağlanarak tek bir Türkçe ölçek oluşturulmuştur. İngilizce ve Türkçe maddeler arasında anlam kaymasının analizi, kapsam geçerliği ve kültüre uygunluğu için dokuz hemşire öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır (uzman paneli). Kapsam geçerliği; ölçüm aracının, ölçülmek istenen özelliğin tüm yönlerini kapsama durumunu değerlendirmek için kullanılan geçerlik türüdür.²⁷ Araştırmada, Kapsam Geçerlik İndeksi (KGI)'ni belirlemek için Lynn yöntemi kullanılmıştır. Uzmanlar ölçek maddelerinin her birini uygun değil "1," biraz uygun "2," oldukça uygun "3," çok uygun "4" şeklindeki sınıflamaya göre değerlendirmiştir.²⁶ Uzmanların görüş

ve önerileri doğrultusunda maddelere son hali verilmiştir. Ölçeğin Türkçe metni, İngilizce ve Türkçe dillerine hakim bir uzman tarafından tekrar İngilizceye çevrildi (geri çeviri). Ölçeğin Türkçe çevirisi, İngilizceye geri çevirisi ve ölçeğin orjinal maddelerinin dil açısından uygunluğu değerlendirildi. Geri çevirisi yapılan Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı ölçeklerinin maddelerinde anlam kayması olup olmadığının değerlendirilmesi için orijinal ölçeği geliştiren araştırma grubu adına Dr. Nelson'a gönderildi. Dr. Nelson ölçekteki bazı maddeler için açıklamaların yer aldığı dosyayı sorumlu araştırmacıya geri gönderdi. Dr. Nelson'un göndermiş olduğu dosya, değerlendirilmek üzere en son çeviriyi yapmış olan profesyonel çevirmene gönderildi. Profesyonel çevirmenden gelen dosya doğrultusunda çalışma ekibi, maddelerin son halini oluşturdu.

Araştırmanın örneklem grubuna dahil edilmeyen 30 hemşire ile soruların anlaşılabilirliğine yönelik pilot uygulama yapıldı. Hemşirelerden her bir maddenin anlaşılabilirliğini değerlendirmesi, kolay anlaşılabilirliği başka nasıl ifade edilebileceğine yönelik fikrini belirtmesi istendi. Pilot uygulama sonrası ölçek maddelerinin son sürümünü elde edildi. Pilot uygulamada sistem açıklığı ölçeğinin 10. maddesi için anlaşılabilirliği artırmak için ek açıklama yapılması gerektiğine karar verilmiştir. Birim yönetim uygulama kurullarının (sorumlulardan oluşan bir komisyon) birim politikası oluşturma ve birimle ilgili kararlar verme konusunda yardımcı olduğuna inanıyorum.

Ardından, psikometrik analiz (geçerlik ve güvenilirlik) aşamasına geçildi. Bu aşama, Şubat-Nisan 2019 tarihleri arasında, örneklemeye dahil edilme kriterlerine uyan ve araştırmaya katılmayı kabul eden hemşirelerden alınan verilerle gerçekleştirildi.

Psikometrik Ölçümler

Geçerlik: Geçerlik için dil uyarlama aşamasından madde ve toplam Kapsam Geçerlik İndeksi, psikometrik aşamada eğik (Oblique) dönüştürme ile Temel Eksen Faktör analizi kullanıldı.

Güvenirlik: PRA ve SA'nın güvenilirliği için iki değerlendirme yapıldı. İç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alfa katsayısı hesaplandı. Zamana göre değişmezliği için, test-tekrar test güvenilirlik analizi (30 hemşire) gerçekleştirildi.

Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi: Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde, lisanslı Statistical Package for Social Science (SPSS) (23.0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Faktör analizi ve güvenilirlik analizleri orjinal ölçeği geliştiren John Nelson ile birlikte gerçekleştirildi. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, $P < ,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

Araştırmanın Etik Yönü: Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı ölçeklerinin Türk diline uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğinin test edilebilmesi için ölçeğin orijinalini geliştiren araştırma grubu adına John Nelson'dan yazılı izin alınmıştır. Akdeniz Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay (Etik Kurul Tarihi: 05/12/2018, Etik Kurul Numarası: 875) alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı Akdeniz Üniversitesi Hastanesi'nden çalışmanın kurumda yapılabilmesi için gereken izinler alınmıştır. Araştırmaya alınma kriterlerine uygun olan hemşire gönüllülere bilgilendirme yapılarak aydınlatılmış onamları alınmıştır.

BULGULAR

Örneklem Grubuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan hemşirelerin %87,2'si kadın, %52,2'si evli, %47,2'si 20-29 yaş arasında, %77,3'ü lisans mezunu olup, %63,9'u

meslekte ve %48,4'ü mevcut hastanede beş yıldan az deneyime sahiptir. Katılımcıların %68,5'i haftada 36-40 saat arasında çalışmaktadır (Tablo 1).

Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı Ölçeklerinin Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Çeviri süreçleri tamamlanan PRA ve SA'nın uzman paneli değerlendirmesine göre, PRA'nın birinci maddesi hariç (KGİ: 0,86) tüm maddelerinin KGİ değeri 1, toplam KGİ değeri, 0,99; SA'nın her bir maddesinin KGİ ve toplam KGİ değeri 1,0 bulunmuştur.

Açıklık Ölçeği'nin KMO değeri 90,2 bulundu. Tablo 2'de Açıklık Ölçeği'nin faktör yapısı gösterilmektedir. Açıklık Ölçeği, özdeğeri 1 olan iki faktörlü yapı ile varyansın %53,65'ini açıklamaktadır. Faktör yükleri 0,55-0,91 arasında değişmektedir.

Tablo 1. Hemşirelerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Cinsiyet (n = 406)	Sayı*	Yüzde**
Kadın	354	87,2
Erkek	52	12,8
Medeni durum (n = 404)		
Evli	211	52,2
Bekar (dul+boşanmış)	193	47,8
Yaş (n = 405)		
20 yaşından genç	3	0,7
20-29	191	47,2
30-39	144	35,6
40-49	58	14,3
50-59	6	1,5
Yanıt vermek istemeyen	3	0,7
Eğitim düzeyi (n = 406)		
Lise	29	7,2
Ön Lisans	20	4,9
Lisans	314	77,3
Lisans Üstü	43	10,6
Mesleki deneyim süresi (n = 404)		
5 yıldan az	258	63,9
5-10 yıl	99	24,5
11-15 yıl	23	5,7
16 yıl ve üzeri	24	5,9
Mevcut hastanede çalışılan süre (n = 405)		
5 yıldan az	196	48,4
5-10 yıl	106	26,2
11-15 yıl	43	10,6
16 yıl ve üzeri	60	14,8
Haftalık çalışma süresi (n = 400)		
35 saatten az	7	1,8
36-40 saat	274	68,5
41-45 saat	49	12,2
46 saat ve üzeri	70	17,5

*İlgili soruyu yanıtlayanların sayısı ** İlgili soruyu yanıtlayanlara göre hesaplanmıştır.

Tablo 2. Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri

Ölçek Maddeleri		Yapı katsayısı (structure coefficients)	Örüntü katayısı (pattern coefficients)
Profesyonel Rol Açıklığı			
1	İşim ile ilgili net planlanmış amaç ve hedeflere sahibim.	-0,741	-0,643
2	Zamanımı uygun bir şekilde planladığımı biliyorum.	-0,821	-0,819
3	Sorumluluklarımın ne olduğunu biliyorum.	-0,856	-0,910
4	Benden tam olarak ne beklendiğini biliyorum.	-0,890	-0,896
5	Yapılması gereken şeylerin açıklamasını net buluyorum.	-0,686	-0,612
Sistem Açıklığı			
1	Bakımın devamlılığıyla ilgili olarak hasta dağılımlarının nasıl yapıldığını anlıyorum.	0,728	0,703
2	Hastane politikalarıyla ilgili olarak hasta dağılımlarının nasıl yapıldığını anlıyorum.	0,735	0,829
3	Yarı zamanlı ve tam zamanlı personel görevlendirmelerini içeren çalışma çizelgelerinin nasıl yapıldığını anlıyorum.	0,707	0,703
4	Yıllık izin, hizmet içi eğitim ve gerekli olan diğer durumlarda (doğum izni, raporlar vb.) nöbet çizelgelerinin nasıl yapıldığını biliyorum.	0,633	0,609
5	Kurumumuzun temel başarısının ne olduğunu ve bu başarının bizi diğer hastanelerden/sağlık kurumlarından nasıl ayırdığını biliyorum.	0,679	0,698
6	Görev, yetki ve sorumluluk arasındaki farkı anlıyorum.	0,708	0,663
7	Yaptığım işteki uygulama değişikliğinin belli prensiplere/gereklere göre yapıldığını biliyorum.	0,682	0,587
8	Çalışanların ve yöneticilerin kararlara katıldığı ortak yönetim anlayışına inanıyorum.	0,691	0,723
9	Çalışanların hasta bakımını yönetebilmesi için yöneticilerin onları desteklemesi gerektiğine inanıyorum.	0,599	0,546
10	Birim yönetim uygulama kurullarının (sorumlulardan oluşan bir komisyon) birim politikası oluşturma ve birimle ilgili kararlar verme konusunda yardımcı olduğuna inanıyorum.	0,688	0,646

n = 397, KMO 90,2 , Explained %53,65, Faktör Yüğü -0,910-0,829

Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı Ölçeklerinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

PRA ve SA'nın iç tutarlılığını belirlemede Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı hesaplandı (Tablo 3). Buna göre "Profesyonel Rol Açıklığı" için 0,90, "Sistem Açıklığı" için 0,89 olduğu ve "Açıklık Ölçeği" toplamı için 0,91 belirlendi. Ölçekten alınan puan ortalaması ve standart sapmaları tabloda gösterilmiştir. PRA puan ortalaması 5,60 ± 1,01, SA'nın puan ortalaması 5,22 ± 1,00 bulunmuştur.

Tablo 4'te PRA ve SA'nın test-tekrar test korelasyon değeri 1,00 pozitif yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişkili olduğu hesaplanmıştır.

TARTIŞMA

Geçerliliğe İlişkin Bulguların Değerlendirmesi

Bir ölçüm aracının, farklı kültürlerde kullanılmadan önce izlenmesi gereken ilk adımlar dil ve kültür uyarlaması, sonrasında da o toplum için geçerli ve güvenilir olup olmadığının psikometrik

olarak test edilmesidir.²⁶ Bir ölçeğin farklı bir kültüre uyarlanması ve dil geçerliliğinin sağlanmasında standart bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir.²⁸ Bu çalışmada dil ve kültür uygunluğunu sağlamak için Dünya Sağlık Örgütü²⁵ ve Uluslararası Test Komisyonu²¹ önerileri doğrultusunda Türkçe yazılmış bir rehber temel alınmıştır.²⁶ Uyarlama aşamasında; çeviri, uzman paneli değerlendirmesi, geri çeviri ve pilot uygulama aşamaları izlenmiştir. Dil geçerliği, ölçeğin amacı ile ölçek maddelerinin uygunluğunun sağlanması ve maddelerin hedef grubun kültürüne uygunluğunun değerlendirilmesidir.²⁶ Bu çalışmada, standart bir yaklaşım doğrultusunda izlenen adımlar sonucunda profesyonel rol ve sistem açıklığı ölçeklerinin dil geçerliği sağlanmıştır. Türkçe ve İngilizce maddelerin benzeştiği görülerek dil eşdeğerliğinin olduğuna karar verilmiştir.

Ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanma sürecinde; çeviri ve anlamsal inceleme sonrası uzman paneli değerlendirmesi aşamasında kapsam

Tablo 3. Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı Ölçeklerinin Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları

Açıklık Ölçeği	Madde Sayısı	n	$\bar{X} \pm SD$	Cronbach Alfa
Profesyonel Rol Açıklığı	5	403	5,60 ± 1,01	0,90
Sistem Açıklığı	10	400	5,22 ± 1,00	0,89
Açıklık (PRA ve SA)	15	397	5,35 ± 0,89	0,91

Tablo 4. Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı Ölçeklerinin Test-Tekrar Test Puan Korelasyonları

Açıklık Ölçeği	Profesyonel Rol Açıklığı	Sistem Açıklığı
Profesyonel Rol Açıklığı	<i>r</i> 1,00 <i>P</i> ,000	
Sistem Açıklığı	<i>r</i> 0,525 <i>P</i> ,000	1,00 0,000

geçerliliği yöntemi kullanılmıştır. Kapsam geçerliliği, ölçeğin ve alt boyutlarının ölçülmesi amaçlanan özelliği ölçüp ölçmediğinin ve ölçülmek istenenden farklı kavramların yer alıp almadığının değerlendirilmesi için yapılmaktadır.^{28,29} Ölçek maddelerinin kültürel uyumunun ve anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesi, iki dil arasındaki tutarsızlıkların tespit edilip çözümlenebilmesi için uzman görüşüne başvurulmaktadır.²⁶ Bu çalışmada, ölçek maddelerinde dil geçerliliği yapıldıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılmış ve sonrasında uzman görüşlerine başvurulmuştur. KGİ, en az üç en fazla 20 uzmanın görüşleri arasındaki uyum yüzdesi hesaplanarak belirlenmektedir.²⁶ Kapsam geçerliliğinin değerlendirilmesi amacıyla ölçek, alanında deneyimli dokuz uzmana gönderilmiştir. KGİ skorunun %80 üzeri olması skorun iyi olduğu şeklinde yorumlanır.²⁶ Çalışmada, birbirinden bağımsız olarak görüşleri alınan uzmanların tümünün, ölçek maddelerinin ölçülmek istenilen hedefe ve Türk kültürüne uygun olduğuna ilişkin görüş birliğinde oldukları belirlenmiştir. PRA ölçeğinin birinci maddesi hariç (KGİ: 0,86) tüm maddelerinin KGİ değeri 1, toplam KGİ değeri 0,99 hesaplanmıştır. SA ölçeğinin her bir maddesinin KGİ ve toplam KGİ değeri 1,0 bulunmuştur. Kapsam geçerlik indeksi için önerilen referans değerler dikkate alındığında bu değerler ile Türkçe formun kapsam geçerliliğinin çok yüksek olduğu görülmüştür.³⁰ Orijinal ölçek maddelerinden hiçbir madde çıkartılmamış ya da eklenmemiştir.

Dil geçerliliği ve uzman değerlendirmeleri sonrasında, geri çevirisi yapılan ölçek, ölçeği geliştiren araştırmacıya gönderilerek anlam kayması olup olmadığı değerlendirilmiştir. Ölçekler pilot uygulama aşaması için başka bir hastanede 30 hemşireye öz bildirim yöntemiyle uygulanmış ve anlaşılır bulunduğu, değişime gerek olmadığı belirlenmiştir. Böylece ölçeklerin son sürümü dokümanite edilerek psikometrik aşamaya geçilmiş ve ikinci geçerlik yöntemi olarak Temel Eksen Faktör Analizi kullanılmıştır.

Faktör analizi öncesinde örnek büyüklüğünün faktör analizi için yeterliliği, her iki ölçek için de KMO değerine göre süper/mükemmel düzeyde belirlenmiştir.²⁰ Ölçme aracındaki maddelerin farklı faktörler altında toplanıp toplanamayacağını değerlendirmek üzere faktör analizi yapılır ve bu sayede ölçülen yapıda birbirine yüksek korelasyon gösteren maddeler birer faktör altında kümelendirilir.³¹ Bu çalışmanın psikometrik aşamasında eşik dönüştürme ile Temel Eksen Faktör Analizi kullanılmıştır. Faktörler arasında bir bağımlılığın varsayıldığı durumlarda eşik döndürme önerilmektedir.²⁰ Ölçekteki her bir maddenin birbiri ile ilişkili olduğu gerekçesiyle bu yöntem tercih edilmiştir.

Faktör analizi sonucunda, tüm maddelerin faktör yük değerlerinin, eşik yük değeri olan 0,40'ın üzerinde (0,55-0,91) olduğu belirlenmiştir. Açıklık Ölçeği'nde iki faktörlü yapı varyansın %53,65'ini açıklamıştır ve en düşük faktör yükünün 0,55 ile SA ölçeğinin dokuzuncu maddesi ve en yüksek faktör yükünün 0,91 ile PRA ölçeğinin üçüncü maddesi olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Güvenirlige İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Güvenilir ölçüm araçlarının iç tutarlılığı yüksektir.³² Likert tipi ölçüm araçlarında, ölçeğin iç tutarlılığının değerlendirilmesinde, Cronbach Alfa katsayısı güvenilirlik ölçütü kullanılmalıdır.²⁹

Bu çalışmada, ölçeğin iç tutarlık değerlendirmesinde Cronbach alfa katsayısına bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının PRA için 0,90, SA için 0,89 olduğu saptanmıştır (Tablo 3). Likert tipi bir ölçekte Cronbach alfa katsayısı mümkün olduğunca 1'e yakın olmalıdır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı ne kadar yüksekse, ölçekte yer alan maddelerin de birbirleriyle o ölçüde tutarlı olduğu kabul edilir.^{29,31} Dolayısıyla, Cronbach

Alfa katsayısı yükseldikçe, ölçeğin güvenilirliği aynı oranda artmaktadır.¹⁸ Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının 0,90'ın üzerinde olması nedeniyle her iki ölçek yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bu veriler sayesinde, Açıklık Ölçeği'nin Türkçe formunun iç tutarlılığının yüksek derecede korunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hemşirelerin PRA ve SA puan ortalamaları nötr değer üzerinde olduğu için bu alanlara ilişkin rol ve sistem açıklığına ilişkin algılarının iyi olduğu görülmektedir.

Profesyonel rol ve sistem açıklığı ölçeklerinin güvenilirliğini sınamak için ikinci bir yöntem olarak test-tekrar güvenilirlik analizi yapılmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği, ölçek maddelerinin uygulamadan uygulamaya tutarlı sonuçlar elde edebilme ve zamana göre değişmezlik gösterebilme gücüdür.^{31,33} Ölçek güvenilirlik çalışmasında uygulanan test tekrar test sürecinde, ölçeğin belirli bir aralıkla (2-4 hafta arasında) aynı gruba tekrar uygulanmasıyla elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılır.^{29,31} Test-tekrar test yöntemi, en sık kullanılan ve önerilen güvenilirlik ölçüm yöntemidir.³¹ Dört hafta ara ile 30 hemşireye yapılan test-tekrar testi korelasyon analizine göre; ilk ve ikinci ölçüm arasında her iki ölçekte pozitif yönde, güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Açıklık Ölçeği test-tekrar test korelasyon analiz sonuçlarının, hem PRA ($r=1$), hem de SA için $r=1$ olduğu görülmüştür (Tablo 4). Bir ölçeğin güvenilirlik katsayısı değerlendirilirken, korelasyon katsayı değerinin pozitif yönde olması istendiktir.²⁹ Ayrıca, test tekrar güvenilirlik katsayısının 0,80 üzeri olması test-tekrar test güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.¹⁸ Yapılan analizde; hemşirelerin iki farklı zamanda ölçek maddelerine verdikleri yanıtların tutarlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada yüksek test-tekrar test korelasyon sonucuna ulaşılmıştır. Profesyonel Rol Açıklığı ve Sistem Açıklığı ölçeklerinin Türkçe uyarlamalarının iki farklı zamanda yapılan ölçümleri arasında güçlü bir ilişkinin olması, güvenilir bir ölçüm aracı olduğu ve zamansal olarak değişmediğini göstermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirliliği incelenen Profesyonel rol ve sistem açıklığı ölçeklerinin Türkçe formunun kapsam geçerliliğinin yüksek, faktör yapısının orijinal ölçek ile benzer yapıda olduğu belirlenmiştir. Ölçeklerin iç tutarlılıklarının ve zamana göre değişmezliğinin yüksek olması nedeniyle güvenilir oldukları belirlenmiştir. PRA ve SA ölçekleri sağlık kurumlarındaki hemşirelik yöneticilerinin kurumsal değerlendirmelerinde kullanımı için kısa anlaşılır araçlardır. Uyarlanan ölçüm araçları, hemşire örnekleminde geçerli ve güvenilir bulunduğu için araştırmacılar tarafından bu alanda güvenle kullanılabilir. Her iki ölçeğin maddeleri incelendiğinde, amaçlarına uygun olması halinde diğer bilim alanlarındaki araştırmacılar tarafından da kullanılabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırmanın tek bir üniversite hastanesinde ve sadece bakım vermede aktif olan hemşireler üzerinde yapılmış olması araştırmanın sınırlılıklarıdır. Çalışmada doğrulayıcı faktör analiz yapılmamış olması bir sınırlılık olarak düşünülebilir. Ancak bu, Türkiye'de bu ölçeklerin kullanıldığı ilk çalışmadır. Başlangıçta doğrulayıcı bir faktör analizi yapma planları vardı, ancak ilk önce faktör yapısını anlamak için keşfedici analiz yapıldı. Bir diğer sınırlılık ise tüm yapılandırılmış ölçüm araçlarında olduğu gibi verilerin katılımcıların öz bildirimine dayalı öznel veri olmasıdır.

Araştırmanın yapıldığı hastanede çalışan hemşirelere çalışmaya katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Akdeniz Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay (Tarih: 05/12/2018, No: 875) alınmıştır.

Hasta Onayı: Yazılı hasta onamı bu çalışmaya katılan tüm katılımcılardan alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Tasarım - SG, NY, EK, FA, AK, ADA, JWN; Denetleme - SG, NY; Kaynaklar -SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Veri Toplanması ve/veya İşlenmesi - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Analiz ve/veya Yorum - SG, NY, JWN; Literatür Taraması - NY, SG; Yazıyı Yazan - NY, SG; Eleştirel İnceleme - SG, NY

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the Akdeniz University Clinical Research Ethics Committee (Date: 05/12/2018, No: 875).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from all participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Design - SG, NY, EK, FA, AK, ADA, JWN; Supervision - SG, NY; Funding - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Materials - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Data Collection and/or Processing - SG, NY, EK, FA, AK, ADA; Analysis and/or Interpretation - SG, NY, JWN; Literature Review - NY, SG; Writing - NY, SG; Critical Review - SG, NY.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declare that this study had received no financial support.

KAYNAKLAR

- Akça Ay F, ed. *Sağlık uygulamalarında temel kavramlar ve beceriler*. Nobel Tıp Kitabevleri; 2016.
- Gürsoy A, Köksal K, Yapar H. Rol belirsizliğinin iş tatmini ve işten ayrılma üzerindeki etkisi. *Savunma Bilimleri Derg*. 2019;18/2(36):23-42.
- Ertem Eray T. Rol çatışması, rol belirsizliği ve iş tatmini arasındaki ilişkiler: İletişim Fakültesi Dekanları üzerine bir uygulama. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2017;27:201-213.
- Jones ML. Role conflict: Cause of burnout or energizer? *Soc Work*. 1993;38(2):136-141.
- Baltaş A, Baltaş Z. *Stres ve başa çıkma yolları*. Remzi Kitabevi, 2000.
- Stordeur S, D'Hoore W, Vandenberghe C. Leadership, organizational stress, and emotional exhaustion among hospital nursing staff. *J Adv Nurs*. 2001;35(4):533-542. [CrossRef]
- Mafuba K, Kupara D, Cozens M, Kudita C. Importance of role clarity: A critique of the literature. *Learn Disabil Pract*. 2015;18(8):28-31. [CrossRef]
- Rizzo JR, House RJ, Lirtzman SI. Role conflict and ambiguity in complex organizations. *Admin Sci Q*. 1970;15(2):150-163. [CrossRef]
- Kahn RL, Wolfe DM, Quinn RP, Snoek JD, Rosenthal RA. *Organizational stress: Studies in role conflict and ambiguity*. John Wiley; 1964.
- Biton V, Tabak N. The relationship between the application of the nursing ethical code and nurses' work satisfaction. *Int J Nurs Pract*. 2003;9(3):140-157. [CrossRef]
- Tolay Sabuncuoğlu E. Rol çatışmasının ve rol belirsizliğinin tükenmişlik ve iş doyumunu üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Univ İktisadi İdari Bilimler Fak Derg*. 2008;23(1):35-49.
- Tarrant T, Sabo CE. Role conflict, role ambiguity and job satisfaction in nurse executives. *Nurs Admin Q*. 2010;34(1):72-82. [CrossRef]
- Giles M, Parker V, Mitchell R, Conway J. How do nurse consultant job characteristics impact on job satisfaction? An Australian quantitative study. *BMC Nurs*. 2017;16:51. [CrossRef]
- Jackson SE, Schuler RS. A meta-analysis and conceptual critique of research on role ambiguity and role conflict in work settings. *Organ Behav Hum Decis Process*. 1985;36(1):16-78. [CrossRef]
- Inoue A, Kawakami N, Eguchi H, Tsutsumi A. Interaction effect of job insecurity and role ambiguity on psychological distress in Japanese employees: a cross-sectional study. *Int Arch Occup Environ Health*. 2018;91(4):391-402. [CrossRef]
- Gardner EA, Schmidt CK. Implementing a leadership course and mentor model for students in the National Student Nurses' Association. *Nurse Educ*. 2007;32(4):178-182. [CrossRef]
- Lowe G, Plummer V, O'brien AP, Boyd L. Time to clarify-the value of advanced practice nursing roles in health care. *J Adv Nurs*. 2012;68(3):677-685. [CrossRef]
- Şencan H. *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Grove SK, Burns N, Gray J. *The practice of nursing research: Appraisal, synthesis, and generation of evidence*. 7th ed. USA: Elsevier, Saunders; 2012.
- Çolakoğlu ÖM, Büyükeşci C. Evaluation of factors effecting exploratory factor analysis process. *Karalimas J Educ Sci*. 2014;2:58-64.
- International Test Commission (ITC). Guidelines for translating and adapting tests. *Int J Test*. 2018;18(2):101-134. [CrossRef]
- Felgen J, Nelson JW. *Integration of caring science research across settings and implications for practice*. Virginia Henderson global nursing e-repository; 2016. Available at: <http://hdl.handle.net/10755/601544>.
- Felgen J, Nelson JW. *Parallel and factor analysis for delimiting items in a three-dimensional construct of clarity for nurses*; 2016. Available at: https://sigma.nursingrepository.org/bitstream/handle/10755/621134/Nelson_Felgen_Article.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Nelson JW, Felgen J, Hozak MA, ed. *Using predictive analytics to Improve Healthcare Outcomes*. John Wiley & Sons, Inc.; 2021.
- World Health Organization (WHO). *Process of translation and adaptation of instruments*; 2017. Available at: http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/.
- Çapık C, Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş Rehber. *Florence Nightingale Hemşirelik Derg*. 2018;26(3):199-210. [CrossRef]
- Budak F. Klinik liderlik ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışması: kamu Hastaneleri Örneği. *Acu Sağlık Bil Derg*. 2017;2:85-91.
- Karaçam Z. Ölçme araçlarının Türkçeye uyarlanması, Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. . 2019;2(1):28-37.
- Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber II: Psikometrik özellikler ve kültürlerarası karşılaştırma. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derg*. 2003;5(1):3-14.
- Yurdağul H. *Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indeksleri'nin kullanılması*. XIV. Denizli: Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı; 2005;1-6.
- Aker S, DüNDAR C, Pekşen Y. Ölçme araçlarında iki yaşamsal kavram: Geçerlik ve güvenilirlik. *O.M.Ü Tıp Derg*. 2005;22(1):50-60.
- Çakmur H. Araştırmalarda ölçme-güvenilirlik-geçerlilik. *TAF Prev Med Bull*. 2012;11(3):339-344. [CrossRef]
- Dağ İ. Psikolojik test ve ölçeklerde geçerlik ve güvenilirlik. *Psikiyatril Psikol Psikofarmakol Derg*. 2005;13(4):17-23.